

Kinga Krzyżowska¹, Jerzy Eszyk¹, Maciej Gonciarz^{1,2}

¹Oddział Gastroenterologii i Onkologii Przewodu Pokarmowego, Wojewódzki Szpital Specjalistyczny nr 5 im. św. Barbary w Sosnowcu

²Wydział Medyczny, Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa w Katowicach

Ferrytyna – udział w gospodarce żelazem i znaczenie diagnostyczne

Ferritin – assessment of iron status and diagnostic value

Streszczenie

Oznaczanie osoczkowego stężenia ferrytyny wykonywane jest rutynowo w laboratoriach diagnostyki medycznej, dlatego ważna jest właściwa interpretacja uzyskanego wyniku. Przyjmuje się, że prawidłowe stężenia ferrytyny w osoczu mieszczą się w granicach 30–300 µg/l u mężczyzn i 15–200 µg/l u kobiet miesiączkujących, u kobiet po menopauzie wartości są podobne jak u mężczyzn. Hiperferrytynemia w codziennej praktyce ambulatoryjnej uważana jest często za wskaźnik zaburzeń wynikających z przeładowania organizmu żelazem. Nierzadko jest to interpretacja błędna, gdyż hiperferrytynemię stwierdza się w różnych stanach klinicznych, takich jak infekcje, przewlekłe i ostre zapalenia, zespół metaboliczny, nadużywanie alkoholu, nowotwory i in. Surowicze stężenie ferrytyny poniżej 15 µg/l jest dobrym wskaźnikiem ustrojowego niedoboru żelaza. Głównym celem artykułu jest poprawa diagnostyki przyczyn hiperferrytynemii już na etapie codziennej praktyki lekarskiej.

Słowa kluczowe

żelazo, ferrytyna, hiperferrytynemia

Wstęp

Niniejszy artykuł powstał ze względu na częste, a jednocześnie zazwyczaj błędne wiązanie hiperferrytynemii z hemochromatozą na poziomie diagnostyki w podstawowej opiece zdrowotnej. Podobnie jak hiperferrytynemia również hipoferrytynemia wymaga analizy w kontekście obrazu klinicznego. Przyjmuje się, że prawidłowe stężenia ferrytyny w osoczu krwi mieszczą się w granicach 30–300 µg/l u mężczyzn i 15–200 µg/l u kobiet miesiączkujących, u kobiet po menopauzie prawidłowe wartości są podobne jak u mężczyzn [1].

Żelazo jako biometal

Żelazo stanowi niezbędny składnik wszystkich organizmów i zaliczane jest do metali przejściowych (podobnie jak miedź, nikiel, kobalt, mangan, wanad, chrom, cynk), które mają niesparowane elektrony na powłokach wewnętrznych. Dzięki temu metale te mogą przyjmować wiele stopni utlenienia: żelazo w komórkach i płynach ustrojowych występuje w postaci jonu żelazowego (Fe^{3+}) i jonu żelazawego (Fe^{2+}).

Ustrojowa homeostaza w zakresie gospodarki żelazem jest utrzymywana poprzez regulowanie jego poziomu w osoczu krwi, który zależy od czterech skoordynowanych procesów: absorpcji żelaza w dwunastnicy i jelicie czczym, jego odzysku z makrofagów (żelazo pozyskane z rozpadających się erytrocytów), zapasów żelaza w wątrobie i erytropoezy [2]. Głównym konsumentem żelaza w ustroju jest szpik kostny, gdyż erytropoeza wymaga ok. 30 mg żelaza w ciągu doby. Zapotrzebowanie to jest pokrywane przede wszystkim (> 28 mg/dobę) z odzysku żelaza z układu makrofagów [3, 4]. Przeciętna zawartość żelaza w dobowej diecie w krajach zachodnich wynosi ok. 1–2 mg dla żelaza hemowego i ok. 10–15 mg dla żelaza niehemowego. Wchłanianiu ulega jednak tylko ok. 30% żelaza hemowego i ok. 10% żelaza niehemowego. Około 1–2 mg żelaza wchłania się więc z przewodu pokarmowego i podobna ilość jest eliminowana z moczem, złuszczonego nabłonkiem skóry, nabłonkiem jelitowym i fizjologiczną utratą krwi z przewodu pokarmowego. W okresie wzrostu, miesiączkowania i ciąży zapotrzebowanie na żelazo jest znacznie większe i może być pokryte tylko wzmożonym wchłanianiem jelitowym, gdyż ilość żelaza pochodzącego z makrofagów jest stała niezależnie od zapotrzebowania.

Zawartość żelaza w organizmie dorosłego człowieka ocenia się na 3–5 g, z czego ok. 75% przypada na żelazo budujące cząsteczkę hemu. Hem występuje

w hemoglobinie i mioglobinie, poza tym we wszystkich komórkach jako składnik enzymów hemowych (enzymy mitochondrialnego łańcucha oddechowego, enzymy cyklu kwasu cytrynowego – cykl Krebsa, enzymy inaktywujące toksyczne postaci O_2 oraz biorące udział w syntezie DNA), które odgrywają zasadniczą rolę w procesach życiowych [5]. Drugą dużą pulę żelaza, ok. 10–20%, stanowi żelazo niehemowe magazynowane w postaci ferrytyny w hepatocytach, syderoblastach szpiku kostnego i makrofagach (tzw. żelazo zapasowe). Niewielka ilość żelaza krąży we krwi w postaci transferry, która transportuje ten biometal do wszystkich tkanek i narządów.

Wchłanianie żelaza

Źródłem żelaza niehemowego są rośliny i mięso, natomiast żelazo hemowe jest tylko w pokarmach mięsnych. Żelazo niehemowe występuje głównie w postaci jonu żelazowego (Fe^{3+}), jednak absorpcji jelitowej może podlegać tylko forma zredukowana (Fe^{2+}). Transport żelaza ze światła jelita do enterocytów dwunastnicy odbywa się poprzez błonę apikalną tych komórek. Tu dochodzi do redukcji jonu żelazowego przy udziale cytochromu b (Dcytb) i białek z rodziny STEAP (*six transmembrane epithelial antigen of the prostate proteins*) wykazujących aktywność metaloreduktaz. Aktywne w tym procesie są również substancje o potencjale redukcyjnym zawarte w pokarmach, głównie kwas askorbinowy [6–8]. W absorpcję Fe^{2+} do enterocytów zaangażowany jest transporter błonowy metali dwuwartościowych DMT1 (*divalent metal transporter*). Żelazo wchłonięte do enterocytów może być magazynowane w postaci ferrytyny (ferrytyna wykazuje właściwości ferooksydazy, przekształcając Fe^{2+} do Fe^{3+}) lub uwolnione do krwi po stronie bazolateralnej tych komórek. W procesie tym bierze udział białko transportowe – ferroproteina (FPN1), obecna również w makrofagach. Nadekspresję *FPN1* indukuje wysoki poziom żelaza śródkomórkowego, natomiast do supresji doprowadza hepcydyna – białko wytwarzane przez hepatocyty. Zbudowane jest ono z 25 aminokwasów, a syntezę wzmagają niedobór żelaza, nieefektywna erytropoeza, hipoksja i stany zapalne [9]. U kobiet przed menopauzą fizjologiczne osoczowe stężenia hepcydyny są niższe niż u kobiet po menopauzie (mediana: 11,4 ng/ml vs 23,7 ng/ml), a u mężczyzn podobne jak u kobiet po menopauzie (21,8 ng/ml). Hepcydyna należy do białek ostrej fazy i jej stężenie koreluje zwykle ze stężeniem białka C-reaktywnego [9]. Aktywność

biologiczna hepcydyna wynika z jej zdolności do wiązania ferroportyny. Ferroportyna jest błonowym receptorem dla hepcydyny i wykazuje funkcje komórkowego eksportera żelaza. Wykazano jej obecność w wielu komórkach mających istotny udział w gospodarce żelazem, takich jak enterocyty, makrofagi i syncytiotrofoblasty łożyska. Związanie hepcydyny z ferroportyną prowadzi do jej internalizacji do enterocytów z następczą degradacją w lizosomach komórkowych, do zahamowania eksportu żelaza do krwi i zmniejszenia lub zahamowania absorpcji żelaza przez enterocyty [6]. W trakcie przejścia przez błonę komórkową jon żelazawy ulega utlenieniu do Fe^{3+} i w tej postaci jest wiązany z białkiem apotransferyną, tworząc transferynę. Synteza tego białka odbywa się w wątrobie, a jego biologiczną funkcją jest transport żelaza z krwią do wszystkich narządów i tkanek. Transferyna odgrywa również ważną rolę w procesach nieswoistej odporności na zakażenia bakteryjne oraz w swoistych reakcjach immunologicznych. Każda cząsteczka transferyny może związać dwa jony żelaza, ale w warunkach fizjologicznych tylko ok. 30–40% jest wysyczone żelazem [10].

Transferyna jest łatwo wychwytywana przez komórki za pośrednictwem błonowego receptora transferyny 1 (TfR1). Po przekazaniu żelaza do komórki transferyna jest uwalniana do krwiobiegu w postaci apotransferyny i może być ponownie wykorzystana do wiązania żelaza [6]. W badaniach pochodzących ze Stanów Zjednoczonych stwierdzono, że zwiększony wskaźnik wysycenia transferyny żelazem łączy się ze zwiększoną chorobowością i śmiertelnością bez względu na przyczynę tego zjawiska [11].

W ostatnich latach wykazano, że żelazo niezwiązane z transferyną („wolne żelazo”) również może wnikać do komórek, a bierze w tym udział transporter błonowy ZIP14, jeden z czternastu transporterów rodziny 39 (SLC39/ZIP). Do niedawna ich funkcje wiązano tylko z transportem cynku z przestrzeni zewnątrzkomórkowej do komórki [12]. Wraz ze stwierdzeniem udziału ZIP14 w transporcie żelaza pojawiły się perspektywy nowej terapii hemochromatozy (inhibicja transportera ZIP14).

Inhibitorami wchłaniania żelaza niehemowego w jelicie cienkim są niektóre polifenole, szczególnie kwercydyna (wykazuje działanie helatujące), w którą bogate są owoce i jarzyny (jabłka, czerwona i biała cebula, żurawina, czarne jagody, figi i wiele innych). Z kolei epikatechina i kempferol, również w dużej ilości występujące w owocach i jarzynach

(m.in. kakao, jabłka, pomidory, jeżyny, wiśnie, czarne winogrona), mogą zwiększać biodostępność żelaza [4].

Żelazo hemowe jest łatwiej absorbowane niż żelazo niehemowe, a w okresach niedoboru biodostępność żelaza hemowego może sięgać 50% [13]. W procesie absorpcji hemu do enterocytów bierze udział swoiste białko – HCP1 (*haem carier protein 1*). W cytoplazmie enterocytów pod wpływem oksygenazy hemowej uwolniony zostaje jon żelazawy (Fe^{2+}), biliwerdyna i tlenek węgla. Przykładem dobrego wykorzystania wchłaniania żelaza hemowego w praktyce są preparaty farmaceutyczne zawierające tę właśnie postać żelaza [13].

Żelazo w indukowaniu stresu oksydacyjnego

Wolne żelazo jest wysoce toksyczne dla komórek, gdyż wchodząc w reakcję Fentona, prowadzi do powstania bardzo reaktywnego rodnika hydroksylowego ($OH\cdot$): $H_2O_2 + Fe^{+2} \rightarrow Fe^{+3} + OH\cdot + OH\cdot$.

Rodnik hydroksylowy i inne reaktywne formy tlenu (RFT) oraz reaktywne formy azotu (RFA) w pewnych granicach stężeń są niezbędne do prawidłowego metabolizmu i funkcjonowania komórek i narządów. Nadmierna akumulacja RFT i RFA prowadzi natomiast do zaburzenia równowagi z systemem antyoksydacyjnym (wyczerpanie mechanizmów przeciwutleniających), co określa się mianem stresu oksydacyjnego. Stres oksydacyjny może powodować uszkodzenia molekuł budujących struktury komórkowe, takie jak białka, lipidy i DNA, co zmienia ich strukturę i funkcję. Ochroną każdej komórki przed cytotoksycznym działaniem wolnego żelaza jest wbudowanie tego biometalu do ferrytyny.

Ferrytyna

Ferrytyna występuje we wszystkich komórkach organizmu, jej funkcją jest magazynowanie żelaza i ochrona przed uszkodzeniem molekuł budujących struktury komórkowe. Jest białkiem globularnym o średnicy 10–12 nm, kształtem przypomina wydłużoną kulę, w której wnętrzu deponowane jest żelazo – stanowi ono mineralny rdzeń ferrytyny. Jedna cząsteczka ferrytyny może wiązać 2000–4500 atomów żelaza. Białkowa część zbudowana jest z 24 podjednostek typu H i L (mogą tworzyć ok. 20 izoform), kodowanych przez odrębne geny i wykazujących różne aktywności biochemiczne [7]. Stosunek podjednostek H do L jest różny w poszczególnych narządach i zależy od funkcji fizjologicznych komórek. Podjednostki H dominują w sercu i nerkach,

a wykazując aktywność ferooksydazy, biorą udział w utlenianiu jonów Fe^{+2} do Fe^{+3} . Podjednostki L magazynują żelazo w postaci nieaktywnego jonu żelazowego (Fe^{+3}), przede wszystkim w wątrobie i śledzionie, zmniejszając w ten sposób pulę reaktywnego jonu żelazowego (Fe^{+2}). Żelazo komórkowe zdeponowane w ferrytynie nie może być użytkowane przez komórki bezpośrednio, ale dopiero po uwolnieniu z ferrytyny. Dochodzi do tego zwykle poprzez degradację ferrytyny w lizosomach komórkowych [14, 15]. Ferrytyna obecna w osoczu zbudowana jest głównie z podjednostek L, a więc o małej zawartości żelaza.

Wytwarzanie ferrytyny kontrolują dwa białka regulatorowe IRP1 i IRP2 (*iron regulatory proteins 1 and 2*). Białka te wiążą się do swoistych regionów RNA (*iron responsive elements* – IREs), m.in. do RNA kodujących ferrytynę i receptor transferyny.

Regulacja syntezy ferrytyny jest uzależniona nie tylko od ustrojowej gospodarki żelazem, lecz także od cytokin prozapalnych (TNF- α , IL-1a, IL-6 i kachektyna), które indukują syntezę podjednostki H, a ponadto od hormonów tarczycy i insuliny indukujących syntezę obu podjednostek. W warunkach fizjologicznych surowicze stężenie ferrytyny jest czułym klinicznie wskaźnikiem gospodarki żelazem. Przyjmuje się, że stężenia poniżej 30 $\mu\text{g/l}$ wskazują na niedobór ustrojowego żelaza bez względu na współistnienie anemii czy jej brak. Nie odnosi się to jednak do stanów zapalnych z powodów przedstawionych powyżej.

Kliniczne znaczenie hiperferrytynemii

W każdym przypadku podwyższonego surowiczego stężenia ferrytyny należy dążyć do określenia przyczyny i ocenić ewentualne ryzyko nadmiernej gromadzenia żelaza w organizmie. Najczęstszymi (ponad 90%) przyczynami hiperferrytynemii są patologie niezwiązane z przeładowaniem organizmu żelazem, mianowicie nadużywanie alkoholu, zespół metaboliczny, stany zapalne i cytolyza [1–3]. W pozostałych przypadkach w pierwszym rzędzie należy brać pod uwagę dziedziczną hemochromatozę, nie wykluczając innych rzadkich przyczyn.

Alkohol

Hiperferrytynemię, zazwyczaj nieprzekraczającą 1000 $\mu\text{g/l}$, stwierdza się u ok. 40–70% osób przewlekle używających alkoholu. Wysycenie transferyny żelazem jest w tych przypadkach zwykle poniżej 50%, jednak czasem (u ok. 15%) przekracza tę gra-

nicę. Alkohol zwiększa syntezę ferrytyny i zmniejsza syntezę hepacydyny. Pomimo zmniejszonej syntezy hepacydyny nie dochodzi do istotnego zwiększenia magazynów żelaza w wątrobie. Pełna abstynencja od alkoholu już po 2 tygodniach prowadzi do zmniejszenia ferrytynemii, czasem jednak dopiero po 6 tygodniach [3, 12].

Zespół metaboliczny

Przyjmuje się, że do rozpoznania zespołu metabolicznego konieczne jest stwierdzenie co najmniej trzech spośród następujących pięciu zaburzeń: otyłość typu centralnego (obwód talii u mężczyzn > 94 cm, u kobiet > 80 cm), stężenie triglicydów > 150 mg/dl, stężenie HDL < 40 mg/dl u mężczyzn oraz < 50 mg/dl u kobiet, ciśnienie tętnicze $\geq$ 130/85 mm Hg, glikemia na czczo $\geq$ 100 mg/dl. Niealkoholowa stłuszczeniowa choroba wątroby (*non-alcoholic fatty liver disease* – NAFLD) jest uważana za wątrobową manifestację zespołu metabolicznego. Stężenia ferrytyny są często podwyższone, szczególnie w stłuszczeniowym zapaleniu wątroby (*non-alcoholic steatohepatitis* – NASH), zwykle nie przekraczają 500 $\mu\text{g/l}$. Jeśli wysycenie transferyny jest większe niż 50%, należy brać pod uwagę współistnienie dziedzicznej hemochromatozy.

Stany zapalne

Ferrytyna jako białko ostrej fazy (jak wspomniano wcześniej, synteza jest indukowana cytokinami prozapalnymi) jest surowiczym markerem ostrych i przewlekłych zapaleń, szczególnie przewlekłych chorób nerek, reumatoidalnego zapalenia stawów i innych chorób o podłożu autoimmunologicznym oraz ostrych zapaleń infekcyjnych [1, 2]. W zakażeniach bakteryjnych ferrytyna zmniejsza dostępność żelaza koniecznego dla życiowych procesów mikroorganizmów [15, 16]. W stanach zapalnych zwykle obserwuje się zmniejszenie zapasów żelaza (z anemią lub bez), mimo to nie dochodzi do hipoferrytynemii, ale odwrotnie – częsta jest hiperferrytynemia. Jest to spowodowane wzmożoną indukcją syntezy ferrytyny i hepacydyny przez cytokiny prozapalne, szczególnie IL-6. Stężenia ferrytyny mieszczą się w dość szerokim zakresie, zwykle w granicach 500–700 $\mu\text{g/l}$, natomiast wysycenie transferyny jest obniżone. W zapaleniach o podłożu autoimmunologicznym hiperferrytynemia jest mniej nasiloną. W ostrych zapaleniach hiperferrytynemia pojawia się już w pierwszej lub drugiej dobie, osiągając szczyt w ósmej. W posocznicy stężenia mogą przekraczać 20 000 $\mu\text{g/l}$, a nawet 100 000 $\mu\text{g/l}$. Ekstre-

malnie wysokie stężenia ferrytyny, przekraczające 100 000 µg/l (nawet do 250 000 µg/l) obserwuje się w chorobie Stilla u dorosłych [2, 17]. Choroba ta jest ostrym układowym procesem zapalnym mediowanym immunologicznie i charakteryzuje się wysoką hektyczną gorączką, bólami stawów i mięśni oraz plamisto-grudkową wysypką skórą pojawiającą się i znikającą na szczycie gorączki. Często pozostaje nierozpoznana, a jej obraz kliniczny określany jest jako „gorączka o nieznannej przyczynie”.

Cytoliza

Cytoliza w przebiegu ostrych i przewlekłych zapaleń wątroby oraz zapaleń mięśni może prowadzić do hiperferrytynemii, czemu towarzyszy wzrost surowiczej aktywności aminotransferaz. W uszkodzeniach wątroby typu hepatocelularnego, w okresie niewydolności metabolicznej tego narządu, można obserwować wzrost wysycenia transferyny żelazem. Nie świadczy to o przeładowaniu organizmu żelazem, gdyż niewydolność metaboliczna wątroby przejawia się m.in. zmniejszoną syntezą transferyny, co prowadzi do obniżenia jej osoczowego poziomu, a tym samym odsetek wysycenia żelazem może być zwiększony. Obserwuje się to szczególnie często w zapaleniach wątroby u chorych ze współistniejącymi mutacjami genów hemochromatozy dziedzicznej [2]. Na marginesie tych uwag: z naszych obserwacji wynika, że stosunkowo rzadko wykorzystuje się badanie ferrytynemii w panelu laboratoryjnych badań wątrobowych.

Hemochromatoza dziedziczna

W chorobie tej osoczowe poziomy ferrytyny najczęściej nie przekraczają 5000 µg/l, a wysycenie transferyny żelazem jest większe niż 50%. Hemochromatoza dziedziczna jest najczęściej wynikiem mutacji genu *HFE*, dziedziczy się autosomalnie, recesywnie. Choroba występuje głównie u homozygot C282Y genu *HFE* (ok. 80%), rzadziej heterozygot złożonych, u których występują równocześnie dwie mutacje: C282Y i H63D.

Inne formy hemochromatozy wrodzonej niezwiązane z genem *HFE* występują bardzo rzadko: mutacje receptora transferyny typu 2 (*TfR2*), hepacydyny (*HAMP*), hemojuweliny (*HJV*), ferroportyny.

Szacuje się, że hemochromatoza wrodzona występuje u ok. 1/200–250 osób rasy kaukaskiej [18]. W wyniku przeładowania tkanek żelazem i stresu oksydacyjnego dochodzi do postępującego włóknienia wątroby i marskości (zwiększone ryzyko pierwotnego raka wątroby), kardiomiopatii z za-

burzeniami rytmu serca i zastoinową niewydolnością krążenia, cukrzycy, artropatii, hipogonadyzmu i brązowych przebarwień skóry. U chorych z poziomami ferrytyny powyżej 1000 µg/l, zwiększoną surowiczą aktywnością aminotransferaz i liczbą płytek krwi poniżej 200 000/mm³ w ok. 80% przypadków stwierdza się marskość [18]. Badaniem obrazowym, które może mieć znaczenie diagnostyczne w bardziej zaawansowanych stadiach choroby, jest rezonans magnetyczny wątroby, natomiast w stadiach wcześniejszych wskazana jest biopsja wątroby. Leczenie krwiopustami może być skuteczne, szczególnie gdy zostanie rozpoczęte w okresach poprzedzających znaczny stopień uszkodzenia narządów. Dlatego u wszystkich chorych z cechami uszkodzenia wątroby wskazane jest oznaczanie surowiczego stężenia ferrytyny i wskaźnika wiązania transferyny żelazem.

Rzadkie przypadki hiperferrytynemii

Do rzadkich przyczyn hiperferrytynemii należą: porfria skórna późna, wrodzony zespół hiperferrytynemia–zaćma (*hereditary hyperferritinemia-cataract syndrome*), limfohistiocytoza hemofagocytarna (*hemophagocytic lymphohistiocytosis* – HLH) – do zachorowań dochodzi często pod wpływem zakażenia wirusem Epsteina-Barr [3, 19].

Kliniczne znaczenie hipoferrytynemii

Hipoferrytynemia (u osób dorosłych poniżej 15 µg/l) może być dobrym wskaźnikiem niedoboru żelaza ustrojowego, i to bez względu na istniejącą anemię lub jej brak. Należy jednak pamiętać, że niedobór ustrojowego żelaza nie musi się przejawiać hipoferrytynemią. Ferrytyna jest białkiem ostrej fazy, a więc w stanach zapalnych pomimo niedoboru żelaza i anemii stężenie ferrytyny nie musi być obniżone. Tak dzieje się choćby w przypadkach niedokrwistości chorób przewlekłych, w których stężenie osoczowe ferrytyny jest podwyższone, a stężenie wolnych receptorów transferyny (sTfR) prawidłowe (norma: 2,8–8,5 mg/l). W celu rozpoznania tej postaci niedokrwistości należy wykazać stany przewlekłego zapalenia, takie jak zakażenia, choroby autoimmunologiczne, choroby nerek, nowotwory złośliwe. Jeśli nie można usunąć przyczyny, w leczeniu może mieć zastosowanie erytropoetyna.

Niedokrwistość z niedoboru żelaza jest najczęstszą postacią niedokrwistości – osoczowe stężenie ferrytyny jest obniżone, zwiększona jest całkowita zdolność wiązania żelaza przez transferynę [*total iron*

binding capacity – TIBC; norma: 44,8–73,4 $\mu\text{mol/l}$ (250–410 $\mu\text{g/dl}$) i podwyższone jest stężenie sTfR. Hipoferrytynemię stwierdza się też w celiakii, niedoczynności tarczycy i niedoborze witaminy C [20]. Oznaczanie stężenia ferrytyny w osoczu krwi w codziennej praktyce lekarskiej jest zasadne i pomocne, jednak nieprawidłowa interpretacja wyniku może prowadzić do błędów diagnostycznych.

Piśmiennictwo

1. Beaton M, Adams C. Treatment of hiperferritinemia. *Ann Hepatol* 2012; 11: 294-300.
2. Wang W, Knovich M, Coffman L i wsp. Serum ferritin: past, present and future. *Biochim Biophys Acta* 2010; 1800: 760-769.
3. Lorcerie B, Audia S, Samson M i wsp. Diagnosis of hyperferritinemia in routine clinical practice. *Presse Med* 2017; 46: e329-e338.
4. Lesjak M, Balesaria S, Skinner V i wsp. Quercetin inhibits intestinal non-haem iron absorption by regulating iron metabolism genes in the tissues. *Eur J Nutr* 2019; 58: 743-753.
5. Lipiński P, Starzyński R. Rola białek IRP (iron regulatory proteins) w regulacji ogólnoustrojowej homeostazy żelaza: lekcje płynące z badań na myszach z nokautem genów *Irp1* i *Irp2*. *Postepy Hig Med Dosw* 2006; 60: 322-330.
6. Waldvogel-Abramowski S, Waeber G, Gassner C i wsp. Physiology of iron metabolism. *Transfus Med Hemother* 2014; 41: 213-221.
7. Gomes I, Maia C, Santos C. STEAP proteins: from structure to applications in cancer therapy. *Mol Cancer Res* 2012; 10: 573-587.
8. Kleven M, Dłakić M, Lawrence C. Characterization of a single b-type heme, FAD, and metal binding sites in the transmembrane domain of six-transmembrane epithelial antigen of the prostate (STEAP) family proteins. *J Biol Chem* 2015; 290: 22558-22569.
9. Dignass A, Farrag K, Stein J. Limitations of serum ferritin in diagnosing iron deficiency in inflammatory conditions. *Int J Chronic Dis* 2018; 2018: 9394060.
10. Staroń R, Styś A, Starzyński R i wsp. Enterocyt – wąskie gardło metabolizmu żelaza. *Postepy Biol Komorki* 2015; 42: 329-350.
11. Mainous A, Gill J, Carek P. Elevated serum transferrin saturation and mortality. *Ann Fam Med* 2004; 2: 133-138.
12. Knovich M, Storey J, Coffman L i wsp. Ferritin for the clinician. *Blood Rev* 2009; 23: 95-104.
13. Przybyszewska J, Zekanowska E. The role of hepcidin, ferroportin, HCP1, and DMT1 protein in iron absorption in the human digestive tract. *Prz Gastroenterol* 2014; 9: 208-213.
14. Bogdan A, Miyazawa M, Hashimoto K, Tsuji Y. Regulators of iron homeostasis: new players in metabolism, cell death, and disease. *Trends Biochem Sci* 2016; 41: 274-286.
15. Theil E. Ferritin: the protein nanocage and iron biomimetic in health and in disease. *Inorg Chem* 2013; 52: 12223-12233.
16. Johnson E, Wessling-Resnick M. Iron metabolism and the innate immune response to infection. *Microbes Infect* 2012; 14: 207-216.
17. Mehta B, Efthimiou P. Ferritin in adult-onset still's disease: just a useful innocent bystander? *Int J Inflamm* 2012; 2012: 298405.
18. Bacon B, Adams P, Kowdley K i wsp. Diagnosis and management of hemochromatosis: 2011 practice guideline by the American Association for the Study of Liver Diseases. *Hepatology* 2011; 54: 328-343.
19. Sackett K, Cunderlik M, Sahn N i wsp. Extreme hyperferritinemia: causes and impact on diagnostic reasoning. *Am J Clin Pathol* 2016; 145: 646-650.
20. Abbaspour N, Hurrell R, Kelishadi R. Review on iron and its importance for human health. *J Res Med Sci* 2014; 19: 164-174.

Adres do korespondencji:

dr Kinga Krzyżowska
 Oddział Gastroenterologii i Onkologii
 Przewodu Pokarmowego
 Wojewódzki Szpital Specjalistyczny nr 5
 Plac Medyków 1
 41-200 Sosnowiec
 e-mail: kinga.krzyzowska@gmail.com